

Працівникам психологічної служби системи освіти**Олена Антоненко,**

*директор Навчально-методичного центру
психологічної служби у системі освіти
Чернігівської області Чернігівського ОІППО
імені К.Д. Ушинського,*

**Ірина Лісовецька,
Людмила Третиннікова,**

*методисти Навчально-методичного центру
психологічної служби у системі освіти
Чернігівської області Чернігівського ОІППО
імені К.Д. Ушинського*

**ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ПРАЦІВНИКІВ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ
СИСТЕМИ ОСВІТИ ЩОДО БЕЗПЕКИ ДІТЕЙ У ЦИФРОВОМУ
СЕРЕДОВИЩІ, ПОПЕРЕДЖЕННЯ СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ,
КІБЕРБУЛІНГУ**

З огляду на соціальні-економічні події, що відбуваються в Україні останнім часом, сплеск небезпечних челенджів, виникнення в соціальних мережах «груп смерті», повідомлень щодо скоєння неповнолітніми спроб суїциду постає проблема збереження психічного здоров'я здобувачів освіти та потребує активізації та систематизації просвітницької та профілактичної роботи в закладах освіти з усіма учасниками освітнього процесу щодо безпеки дітей у цифровому середовищі, попередження суїцидальної поведінки, кібербулінгу, формування стресостійкості та адаптивності педагогічних працівників до нових умов взаємодії зі здобувачами освіти.

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» від 18 грудня 2018 р. № 2657-VIII передбачено, що керівник закладу освіти в межах наданих йому повноважень забезпечує створення в закладі освіти безпечного освітнього середовища, вільного від насильства та булінгу (цькування): <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-19#Tex>.

Нагадуємо, що наказом Міністерства освіти і науки України від 28.12.2019 № 1646, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 03 лютого 2020 за № 11/34394, затверджено Порядок реагування на випадки булінгу (цькування) та Порядок застосування заходів виховного впливу: https://serch.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE34394Z.html

Для організації профілактичних та інформаційних заходів із учасниками освітнього процесу адміністрації закладів освіти, класним керівникам, практичним психологам, соціальним педагогам доцільно використовувати наступні інструктивні та методичні матеріали та рекомендації щодо запобігання втягненню дітей у небезпечні квести та деструктивні групи в соціальній мережі, шляхи реагування в разі виявлення таких випадків. Рекомендації щодо проведення профілактичних заходів закладами освіти серед дітей та інформування батьків щодо компетентностей безпечної поведінки в цифровому середовищі йдеться в Листі Міністерства освіти і науки України від 10 березня 2021 року № 1/9-128 «Щодо необхідності проведення додаткових профілактичних заходів у середовищі дітей та підвищення обізнаності

батьків». <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-neobhidnosti-provedennya-dodatkovih-profilaktichnih-zahodiv-v-seredovishi-ditej-ta-pidvishennya-obiznanosti-batkiv>

Інформація про шляхи реагування адміністрацією закладу освіти в разі виявлення випадків втягнення дітей у небезпечні квести міститься у Методичних рекомендаціях «Небезпечні квести для дітей: профілактика залучення» (Небезпечні квести для дітей: профілактика залучення / Методичні рекомендації. К.: ТОВ «Агентство «Україна», 2017. 76 с.) Окрему увагу приділено особливостям здійснення такої роботи в різних цільових аудиторіях: серед педагогічних працівників, батьків, дітей. <https://bit.ly/39GpVHZ>

У ході годин спілкування класні керівники, працівники психологічної служби можуть обговорити з учнями наступні теми:

- як вони ставляться до участі в небезпечних квестах, які емоції та думки в них це викликає;
- у яких соціальних мережах вони зареєстровані, чи вважають вони їх безпечними;
- чи надходили до них ризиковані пропозиції; що вони вважають ризикованою пропозицією; що вони відчували в момент отримання ризикованої пропозиції, якщо така була, та якими були їх дії.

Під час роботи можна скористатись ліфлетом «А з чим ти стикаєшся в Інтернеті?». <https://bit.ly/3jdpS9W>

У ході обговорення можна використати Навчальний анімаційний ролик «Цінуй життя!». Під час перегляду відеоролика слід ознайомитись з методичними рекомендаціями до нього.

<https://drive.google.com/.../1UzBpwRLGxeleFpuZOekB9xRUuUj>

<https://www.youtube.com/watch?v=GYjkgg7JO-M>

Разом із дітьми, за допомогою наведених вище методичних матеріалів, необхідно виробити алгоритм дій у ризикованих ситуаціях, проінформувати їх про номери «гарячих ліній» з попередження насильства над дітьми та надання психологічної допомоги. https://nmcps.blogspot.com/p/blog-page_28.html

Отриману на таких годинах спілкування інформацію можна і варто використати на виступах перед класними керівниками та/особливо на батьківських зборах. Можна повідомити педагогів і батьків у яких соцмережах зареєстровані та перебувають їх діти, які ризиковані пропозиції вони отримували, які були їхні дії і що вони при цьому відчували. Дорослим слід надати індикатори залежної та суїцидальної поведінки, алгоритм дій у разі виникнення в них підозри щодо наявності таких проявів у дітей та телефони «гарячих ліній» з надання психологічної допомоги. https://nmcps.blogspot.com/p/blog-page_28.html

До профілактичної роботи щодо запобігання суїцидів серед здобувачів освіти через формування безпечного, дружнього до дитини освітнього простору повинні бути залучені усі педагогічні працівники (адміністрація закладу, класні керівники, вчителі, педагог-організатор, практичний психолог, соціальний педагог). Система роботи щодо профілактики суїциду має містити такі компоненти:

1. Психологічна просвіта учасників освітнього процесу, що передбачає:

- створення в закладах освіти інформаційного куточка з методичною літературою, інформацією про «телефони довіри», адреси і режими роботи спеціалізованих лікарень, психологічних центрів допомоги, інших фахівців; https://nmcps.blogspot.com/p/blog-page_28.html
- проведення для педагогічних працівників психолого-педагогічних семінарів, консиліумів, майстер-класів на теми: «Емоційні розлади в дітей та підлітків», «Фактори, що впливають на суїцидальну поведінку підлітка», «Соціальний статус учня в групі», «Цінність особистості», «Як допомогти дитині при загрозі суїциду» тощо;
- під час підготовки до методичних заходів важливо дослідити соціально-психологічний клімат учнівських колективів, соціальний статус здобувача освіти тощо;
- проведення індивідуальних консультацій з педагогами і батьками дітей із групи суїцидального ризику, організація роботи батьківського всеобучу з тем: «У сім'ї підліток»,

«Емоційні розлади в дітей», «Депресивні стани в підлітків», «Алкоголізм і наркоманія в підлітковому віці», «Психологія особистісних і міжособистісних конфліктів» тощо;

- проведення просвітницьких заходів з учнями про цінність особистості й сенс життя, диспутів «Я – це Я», «Я маю право відчувати і висловлювати свої почуття», «Невпевненість у собі», «Конфлікти», «Підліток і дорослий», «Спілкування з дорослими», «Спілкування з однолітками протилежної статі», «Підліткові ініціації», «Стрес і депресія» тощо. Проведення тренінгів на формування позитивної «Я»-коцепції дітей та підлітків, соціальної та індивідуальної цінності кожної дитини (Методичні рекомендації Лісовецька І.М. Науково-методичні аспекти впровадження аксіологічного тренінгу «Шлях до себе». Чернігів: ОППО імені К.Д. Ушинського, 2011. 98 с.);

<https://drive.google.com/file/d/1ZWPqpJ1bROxVsI02fiDpw0-ILeFpCH71/view>

- формування безпечного освітнього простору через проведення заходів спрямованих на створення дружнього освітнього середовища для дитини, як на рівні класу, так і на рівні закладу освіти. (Лісовецька І.М. Формування безпечного освітнього середовища. Чернігів: ОППО імені К.Д. Ушинського, 2019. 48 с.). Проводити навчання дітей щодо конструктивного, мирного вирішення конфліктних ситуацій <https://drive.google.com/.../1cLBHtAe6Qwd-LBwnkdu...>

Електронний курс «Вирішую конфлікти та будує мир навколо себе». Покликання для он-лайн користування курсом –

<http://zdu.zosh.zt.ua/buduyu-myr-navkolo-sebe-on-lajn-kurs-dlya-vsih/>

- розробка рекомендацій педагогічним працівникам і батькам щодо надання превентивної допомоги учневі, який знаходиться в кризовому стані.

2. Психодіагностика. (Важливо! Психодіагностика здійснюється виключно спеціалістом із психологічною освітою, який працює на посаді практичного психолога).

Під час організації та проведенні психодіагностичного дослідження слід керуватися:

- Листом Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» від 27 серпня 2020 року № 22.1/10-1495 «Про напрямки діяльності психологічної служби на 2020/2021 н.р.». У листі є детальний алгоритм діяльності працівника психологічної служби системи освіти щодо профілактики та корекції суїцидальної поведінки. Надано психодіагностичний матеріал та алгоритм психологічного консультування здобувача освіти із ознаками суїцидальної поведінки. <https://imzo.gov.ua/.../lyst-imzo-vid-27-07-2020-22-1-0.../>

- Листом Міністерства освіти і науки України від 28 березня 2014 року № 1/9-179 «Щодо профілактики суїцидальних тенденцій серед учнів». Висвітлено систему психологічної профілактики та корекції суїцидальної поведінки, наведено перелік спеціальних психодіагностичних методик. https://nmcps.blogspot.com/p/blog-page_28.html

3. Алгоритм дій педагогічного працівника у випадку підозри або виявлення дитини із ознаками суїцидальних намірів/суїцидальною поведінкою:

- повідомити керівника закладу освіти або уповноважену особу;

- повідомити працівників психологічної служби закладу (практичного психолога та соціального педагога);

- повідомити батьків дитини або особи, що їх замінюють;

- надати дитині телефони «гарячих ліній» з надання психологічної допомоги; https://nmcps.blogspot.com/p/blog-page_28.html

- рекомендувати батькам звернутися до суміжних спеціалістів щодо надання дитині кваліфікованої медичної допомоги;

- створити безпечну, довірливу ситуацію навколо дитини, не обезцінювати її емоційний стан та не критикувати її вчинки;

- педагогам та працівникам психологічної служби закладу слід діяти в межах своїх компетенцій та відповідно до посадових обов'язків.

Із метою педагогічної та психологічної просвіти щодо створення безпечного освітнього середовища до програм підвищення кваліфікації педагогічних працівників на базі Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені К.Д. Ушинського

(наказ Управління освіти і науки Чернігівської обласної державної адміністрації від 02 грудня 2020 року № 266 «Про організацію підвищення кваліфікації педагогічних працівників у 2021 році») включено навчання за профілактичними програмами Міністерства освіти і науки України:

- «Базові навички медіатора в навчальному закладі. Забезпечення участі жінок і дітей у вирішенні конфліктів та миробудуванні». Курс спрямований на формування в педагога вмінь вирішувати конфлікти мирним шляхом із застосуванням методу медіації;
- «Навчіть дитину захищатися» (4-9 років), «Вчимо дитину захищатися» (10-14 років), «Я умію себе захистити» (14-18 років). Програми спрямовані на профілактику сексуального насильства над дітьми та формування у них безпечної поведінки;
- «Навички кризового консультування та розвиток психосоціальної стійкості до стресу в школярів» (для практичних психологів закладів загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти області);
- «Запобігання та протидія проявам насильства: робота закладів освіти» (для педагогічних працівників, практичних психологів та соціальних педагогів закладів загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, позашкільної освіти області).

Для формування безпечного освітнього середовища можна скористатися матеріалами спеціальної рубрики: «Корисні посилання щодо теми антибулінгу», яка розміщена на офіційному вебсайті Міністерства освіти і науки України та вебсайті Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти»: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/protidiyabulingu/korisni-posilannya-shodo-temi-antibulingu>

Використані джерела

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» від 18 грудня 2018 р. № 2657-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-19#Text>.
2. Наказ Міністерства освіти і науки України від 28.12.2019 № 1646 «Порядок реагування на випадки булінгу (цькування)» та «Порядок застосування заходів виховного впливу» URL: https://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE34394.html
3. Лист Міністерства освіти і науки України від 10 березня 2021 року № 1/9-128 «Щодо необхідності проведення додаткових профілактичних заходів у середовищі дітей та підвищення обізнаності батьків». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-neobhidnosti-provedennya-dodatkovih-profilaktichnih-zahodiv-v-seredovishi-ditej-ta-pidvishennya-obiznanosti-batki>
4. Лист Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» від 27 серпня 2020 року № 22.1/10-1495 «Про напрямки діяльності психологічної служби на 2020/2021 н.р.». URL: <https://imzo.gov.ua/2020/07/27/lyst-imzo-vid-27-07-2020-22-1-0-1495-pro-priorytetni-napriamy-roboty-psykholohichnoi-sluzhby-u-systemi-osvity-na-2020-2021-n-r/>
5. Лист Міністерства освіти і науки України від 28 березня 2014 року № 1/9-179 «Щодо профілактики суїцидальних тенденцій серед учнів». URL: https://nmcps.blogspot.com/p/blog-page_28.html
6. Наказ Управління освіти і науки Чернігівської обласної державної адміністрації від 02 грудня 2020 року № 266 «Про організацію підвищення кваліфікації педагогічних працівників у 2021 році».
7. Небезпечні квести для дітей: профілактика залучення. Методичні рекомендації. К.: ТОВ «Агентство «Україна», 2017. 76 с.). URL: <https://bit.ly/39GpVHZ>
8. Лісовецька І.М. Науково-методичні аспекти впровадження аксіологічного тренінгу «Шлях до себе». Чернігів: ОІППО імені К.Д. Ушинського, 2011. 98 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/1ZWpqpJ1bROxVsI02fiDpw0-ILeFpCH71/view>
9. Лісовецька І.М. Формування безпечного освітнього середовища. Чернігів: ОІППО імені К.Д. Ушинського, 2019. 48 с. URL: <https://drive.google.com/.../1cLBHtAe6Qwd-LBwnkdu...>
10. Вирішую конфлікти та будує мир навколо себе. Посилання для он-лайн користування курсом URL: <http://lzdu.zosh.zt.ua/buduyu-myr-navkolo-sebe-on-lajn-kurs-dlya-vsih/>